

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
14

HELSINKI 2003

ISSN 1236-4304

Lappeenrannan Kirjapaino Oy 2003

Kalevi Tilli

Viipurin koulupojat talvisodan tulikasteessa

Sota on vaatinut kautta aikojen Viipuria puolustavilta pojiltaan paljon hiekkä ja verta. Talvisodassa mukana olleiden viipurilaisten nuorten näkemykset ja kuvaukset ovat tuleville polville säilyttämisen arvoisia, jotta ymmärrettäisiin, mistä lähteistä ylivoimaistenkin vaikeuksien keskellä kumpusi se talvisodan henki, joka pelasti maan kaiken hävittävältä tuholta.

Talvisodan puhjetessa 30.11.1939 Viipurin suojeluskuntapojista koottu pataljoona, mihin tämän kirjoittajakin kuului, muodostui neljästä komppaniasta. Pataljoona sai sodanaikaisessa organisaatiossa nimekseen I/SK-pataljoona, joka koostui lähinnä koulupojista ja asevelvollisuudesta lykkäyksen saaneista nuorista opiskelijoista.

Sen tehtäviin kuului aluksi mm. puhelinlaitoksen, kaasulaitoksen ja sähkölaitoksen sekä monien muiden elintärkeiden kohteiden vartiointi. Vartiovuorojen välillä evakuoitiin elintärkeitä liikelaitoksia kuten myllylaitoksia ja elintarvikevarastoja vietäväksi pois sotatoimialueelta varmempaan turvaan.

Ensimmäinen sotapäivä alkoi Viipurissa aamuvanhain ilmapommituksella. Viholliskoneet lensivät ärsyttävän matalalla ja pudottivat pomminsa Kelkkalaan, Maaskolan ratapihalle ja Kaupunginsairaalan taakse. Keskikaupungille pommitus ei aiheuttanut sanottavia vaurioita.

Toisena sotapäivänä lentohyökkäykset olivatkin sitten tuhoisia keskikaupungilla. Sain silloin komppanianpäälliköltämme SK-vääpeli Aatu Turuselta luvan pistäytyä kotonani Eliaankadulla hoitamaan isäni Oskarin pikaista poislähtämistä kaupungista. Tuskin olin tullut neljännessä kerroksessa sijainneeseen kotiimme Eliaankatu 3:ssa kun valtavat räjähdyskset vavisuttivat taloa. Lottana pataljoonassamme työskennellyt serkkuni Elsa oli juuri keittänyt Oskarinpäivän kahvit nimipäiviään viettävälle isälleni, kun komensin heidät kiirehtimään alas kellariimme kyhättyyn väestönsuojaan pommien viheläessä ja pudotessa koko ajan lähiympäristöön.

Suojassa tapasimme naapurimme kirjailija Kalle Väänäsen. Siinä samassa koko talo tuntui luhistuvan päällemme. Sähkövalot sammuiivat ja talon tärehdellessä sakea hiilipöly kellarin kivihiilivarastosta tunki suuhumme ja silmiimme. Silloin Väänänen, joka oli jumalankieltäjä, pyysi isääni rukoilemaan meidän kaikkien puolesta ja aloittamaan virren Jumala ompe linnamme. Niinpä veisasimme pommituksen rajuimmillaan ollessa tuon Martti Lutherin voimallisen virren, mihin kansamme oli niin monesti turvautunut hädän hetkellä ja saanut rohkeutta puolustaa kotiaan vainolaista vastaan.

Hyökkäyksen jälkeen totesimme naapuritalomme luhistuneen ja oman talomme päädyn vaurioituneen. Tuli riehui naapuritalon raunioissa ja kadulle oli jostain singonnut kuutisen metriä pitkä rautapalkki, joka oli iskeytynyt perä edellä katuun töröttäen siinä pystyssä kuin keihäs. Kalle Väänäseen taupaus teki syvän vaikutuksen ja hän ryhtyi uskoon kääntyneenä sodanaikaiseksi saarnamieheksi pistämällä raamatun selkäreppuunsa ja lähtemällä "korsukolportöörinä" puhumaan Jumalan Sanaa tulilinjoiden taistelijoille.

Vielä samana iltapäivänä lukuisten tulipalojen punertavan loimun heijastuessa tihkusateiselle taivaalle, sain isäni sijoitettua siviilihenkilöiden evakuoitautoon, joita lähti Repolan kansakoulun edestä Myllyaukion kentältä kohti tuntematonta päämäärää. Sydäntäni kouristi kun halusin ja hyvästelin rakasta isääni tietämättä tapaisimmeko enää koskaan.

Saman päivän pommituksessa Rautatientorin apteekin eteen putosi kadulle useita pommeja yhden tullessa viistoon läpi apteekin toisen kerroksen ikkunan ja räjähtäen talon sisällä. Apteekin proviisori rouva Ventjärvi oli juuri silloin huolestuneena katsonut ikkunasta asemalle päin, koska hänen miehensä oli reserviläisenä rautatieasemalla, jonka edusta oli tupaten täynnä kaupungista poislähteviä siviilejä ja sotilaita.

Pommin räjähtäessä sekä rouva Ventjärvi ja huoneessa ollut neiti Liisa Silver kuolivat heti. Apteekin kellarin varastossa sitä evakuoimassa ollut apteekkarin poika, pataljoonakaverini Torolf Hultin pelastui kuin ihmeen kautta. Vain hänen silmälasinsa menivät pirstaleiksi. Onneksi yksikään pommeista ei osunut väkeä täynnä olleeseen suureen asemahalliin.

Vielä samana iltana oltiin Ristimäen suunnalla osuman saaneessa ja tuleen syttyneessä myllylaitoksessa pelastamassa jauhoja tuhoutumasta. Tihkusateessa vehnäjauhosaakkeja kannettiin palavasta myllystä Kannaksenkadun päässä odottaviin raitiovaunuihin, joilla säkit vietiin turvaan ammattikoululle. Kun jauhosäkkisiirtoja tehtiin läpi yön, oltiin tihkusateen kastelemina sarkatakkisina nuorina sotilaina aamulla kuin taikinan tahrimia.

Pataljoonamme oli majoitettuna koulukentän eteläpäässä olevaan Kauppa- ja Merenkulkuopistoon. Sen vieressä olevassa vallihaudassa täytimme tuhansia viinapulloja bensiinillä ja pistimme tappuraa korkin viereen sytyk-

keeksi. Siellä Viktor Janssonin, Risto Holopaisen ja Heikki Montosen kanssa olimme monien muiden pataljoonalaisten mukana vartiovuorojen välillä korkkaamassa polttopulloja. Näitä talvisodan panssaritorjunta-aseita eli Molotovin cocktaileja toimitimme autokuormittain rintamalle Kannakselle.

Joulukuun 19. päivänä Viipuri koki tosi voimakkaan pommituksen. Yhteensä 47 viholliskoneen laskettiin osallistuneen samalla kertaa hyökkäykseen. Levittäydyimme silloin Kauppaopistoa ympäröiville valleille ja kallioille sekä Torkkelin puistoon kaivettuihin asemiin. Kivääritulella pyrimme pudottamaan matalalla lentäviä vihollisen pommikoneita siinä kuitenkin onnistumatta. Samalla suomalaisten ja pommikoneita turvanneiden venäläisten hävittäjien kesken käytiin kiivaita ilmataisteluja kaupungin yllä. Ainakin yhden hävittäjän näimme palavana syöksyvän alas Havin suunnalla. Sitä hurattiin, vaikka emme tietäneet edes, kumman osapuolen kone siinä tuhoutui.

Joulukuun 23. päivän päättyessä alkoivat mystiset räjähdykset vavisuttaa kaupunkia. Kello 00.04 - 2.45 välisenä aikana tapahtui kaikkiaan 45 voimakasta pamahdusta. Aluksi luultiin kyseessä olevan hyvin korkealta pudotetut lentopommit. Jotkut räjähdykset sattuivat sähkölaitoksella ja poliisiasemal-

SK-pataljoonan koulupojat yrittävät kivääritulella ampua matalalla lentäviä vihollisen pommikoneita Torkkelin puistoon kaivetuissa sirpalesuojissa. (Kuva Viipurin arkistoyhdistyksen kokoelmista)

la, missä kaksi poliisia sai surmansa. Ilmahälytystä ei ehditty kaupungissa antaa kun pommit ilman vihellystä räjähtelivät eri puolilla Viipuria. Ilmavalvonta ei myöskään todennut kyseisenä aikana minkäänlaista lentotoimintaa, mikä olisi edellyttänyt ilmahälytystä.

Myöhemmin todettiin, että kuupunkia tulitettiin noin 40 km päästä Perkjärveltä. Ammukset lähtivät sieltä loivaa rataa, kunnes ne lähellä Viipuria saavuttivat huippukorkeuden ja putosivat sitten kaupungin kohdalla kohtisuoraa alas. Ensimmäisen ammuntakerran sirpaletutkimusten mukaan kyseessä oli kuuden tuuman kanuuna. Kranaatin seinämä oli noin kuuden tuuman paksuinen. Ammuskuorien jätteestä löytyi myös ammuksen pohjakappale, jossa olleen merkinnän mukaan kyseessä oli pitkäputkinen meri- tai rannikkokanuuna. Tulirytmien mukaan ammuntopaikalla piti olla vähintään kaksi pitkäputkista tykkiä. Pataljoonalaisemme alkoivatkin kutsua ajan oloon räjähdysten jatkuessa aavetykkiä "pitkäksi ryssäksi". Aavetykki jatkoi tulitustaan kuitenkin vain 6-10 kranaatilla päivittäin.

Jouluaattona kaupunginjohtaja Arno Tuurna kävi Kauppaopistolla toivotamassa meille hyvää joulua. Juuri hänen puhuessaan koko talo tärähti ja tuntui kaatuvan päällemme. Silloin ei vielä voitu aavistaa tuon aavetykin olevan syypää räjähdyskseen. Tuurna komensi meidät kaikki heti joulupöytien alle suojaan.

Istuessamme kerran aterian jälkeen Kauppaopiston rappusilla tykin ammus putosi aivan nenämme eteen Koulukentälle. Sirpaleet lensivät onneksi ylitsemme Kauppaopiston taakse ja Vanhan yhteiskoulun sekä Klassillisen ly-

Viipuria Perkjärveltä saakka talvisodassa tulittanut aavetykki, ns. "pitkä ryssä" valokuvattuna jatkosodan aikana. (SA-kuva)

seon suuntaan. Viipuriin ammuttiin helmikuun 18. päivään mennessä kaikkiaan 160 kaukotykin kranaattia. Tykit olivat mallia 180/57-NI ja alun perin Nikolajeffin meri- ja rannikkokanuunoita.

Helmikuussa ilmahyökkäykset muuttuivat taas puolestaan erittäin tuhoisiksi. Laajat tulipalot hävittivät kokonaisia kaupunkikortteleita. Havin öljyvarasto sai osuman ja öljysäiliön kattorakenteet lensivät riehuvasta tulimerestä kuin tykin ampumana kauas korkeuksiin leviten sitten laajana romusateena ympäristöön.

Kalakauppias Reposen ennustus Tuomiokirkon tuhosta alkoi myös toteutua lentopommin tuhotessa sen sakastin katon ja kattoholvauksen alttarin yläpuolella. Tuona päivänä oli järkyttävää nähdä, miten monen muun tuhon ohella raskas miinapommi lauettuaan sylkäisi Torkkelin varrella ison kivitalon sisukset taivaan tulliin. Vain talon kiviseinämät jäivät ikkuna-aukoin tuijottamaan tyhjiyttään.

Eräs pataljoonamme nuorimmista, komppanianpäällikkö Turusen "sotilaspalvelija" Esko Näykki oli yksi kaikkein rohkeimmista kaikessa nuoruuden yksinkertaisuudessaan. Kerran Pantsarlahden bastionin mäkeä ylös noustessa hän keräili sylin täydeltä "suutareita", räjähtämättömiä sirpale- ja palopommeja raivatakseen turvallista tietä perässään tuleville. Vakavana hän kerran mietiskeli raivoisan tuhopommituksen aikana:

Jos nii käis, ett Suomi häviäis,
ni kuiteskii myö taisteltais
ku esi-isät aikanais.

Tuolloin hän varmaan muisteli koulussa historian tunnilla kuulemaansa tapahtumaa Pietari Suuren joukkojen piirittämästä Viipurista vuonna 1710. Silloin piiritetystä kaupungista tehtiin väkivaltainen tiedustelu piirittäjien joukoon Viipurin linna päällikön eversti Stiernstrählen johdolla. Kyseisen iskujoukon muodostivat 72 Viipurin lukion oppilasta, teiniä ja kirjanpainajaa, jotka kaikki olivat alaikäisiä nuoria poikia. Nyt Esko Näykki joutui talvisodan kovissa pommituksissa toimimaan kaupungin tuhojen torjumiseksi aivan samalla paikalla Pantsarlahden bastionin valleilla kuin 1700-luvun koulupojat, jotka hekin olivat silloin vapaaehtoisina puolustamassa rakasta kotikaupunkiaan. Näin viipurilaiset pojat ovat aina olleet historian saatossa puolustamassa ase kädessä kotikaupunkiaan maahan tunkeutujia vastaan.

Tilanne Kannaksen rintamalla muodostui kriittiseksi kun neuvostojoukot murtautuivat helmikuun 12. päivänä panssarivoimillaan läpi linjojemme Lähteen lohkolla Summassa. II armeijakunnan komentaja, kenraaliluutnantti Harald Öhquist oli käytännöllisesti katsoen ilman reservejä, kun kaikki olivat jo sitoutuneet paikkaamaan rintamaan syntyneitä aukkoja. Kun riittäviä reser-

vejä ei nopeasti ollut saatavissa sinne, Öhquist antoi käskyn lähettää Viipurin vartiopataljoonan alokkaat ja osan Viipurin I/SK- pataljoonasta Summan tulihelvettiin talvisodan kaikkein ratkaisevimpiin taisteluihin.

Viipurin suojeluskuntapiirin päällikkö, jääkärieverstiluutnantti Albert Puroma sai käskyn muodostaa taisteluyksiköitä alaisistaan suojeluskuntalaisista ja tuskin alokaskoulutuksen saaneista vartiopataljoonan miehistä. Puroma ymmärsi nuorten joutuvan ylivoimaisen tehtävän eteen ja joutuvan mukaan talvisodan kaikkein ratkaisevimpiin taisteluihin.

Helmikuun 14. päivänä 27 asteen pakkasessa Viipurin Suojeluskuntapataljoona alistettiin JR 14:lle ja sai nimekseen Osasto Timonen päällikkönsä mukaan. Lähellä Lähteen lohkoa olivat venäläiset tunkeutuneet 200 metrin leveydeltä suomalaisten linjoihin. Näin syntyneen pussin pohjan murtumisen estämiseksi Osasto Timosen oli tehtävä kaikki mahdollinen.

Varhain helmikuun 15. päivän aamuna venäläisten ilmavoimat pommittivat rajusti asemiamme. Kohta sen jälkeen vihollinen hyökkäsi lukuisten panssarivaunujen tukemana murskaten alleen kaiken allejäävän. Moni Viipurin suojeluskuntapojista tapasi siinä kohtalonsa. Viisitoista venäläistä hyökkäysvaunua tuhottiin tuossa hirvittävässä yhteenotossa, missä mukana oli Timosen 216 kiväärimiehen suuruinen yksikkö polttopulloineen ja vahvistuksena kahdeksan konekivääriä.

Mannerheim antoi 15. päivänä helmikuuta II armeijakunnalle luvan luopua Mannerheim-linjasta ja vetäytyä lähemmäksi Viipuria. Tämä sujuikin odotettua paremmin, mihin osaltaan vaikutti Summassa mukana olleen sotahis-

Viipurin SK-pataljoona Inkeröisissä keväällä 1940 vähän ennen kotiuttamista. (Kuva Kalevi Tillin kirjasta Muistoja kaipuuni kaupungista)

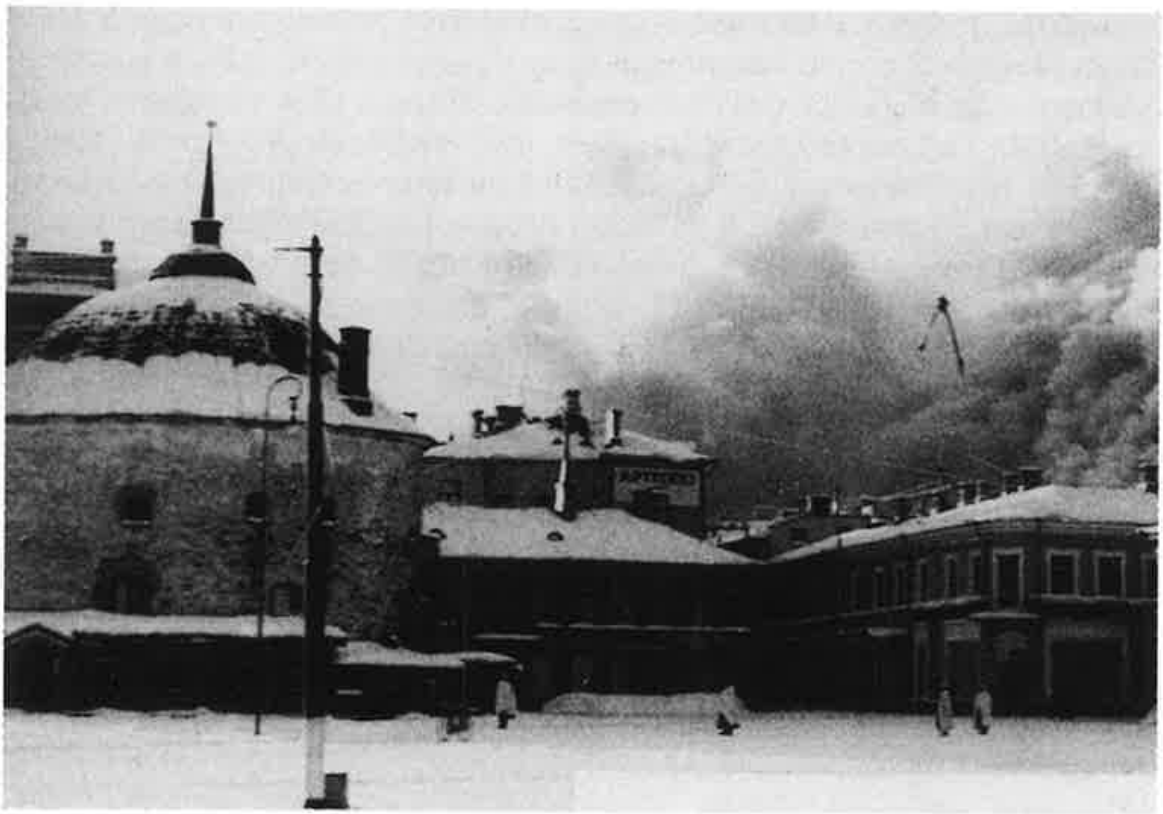
torioitsija, yleisesikuntaeversti Vilho Tervasmäen näkemys siitä, että venäläiset otaksuivat paljon suuremman suomalaisen reservin tulleen taisteluun mukaan. Hän sanookin, että siten pienoinen Viipurin I/SK-pataljoona omalta osaltaan vaikutti ratkaisevasti siihen, että venäläiset pysäyttivät yhdeksi päiväksi hyökkäyksensä talvisodan kaikkein ratkaisevimmassa taistelussa, mikä mahdollisti sen, ettei Kannaksen rintama joutunut täydelliseen kaaokseen helmikuussa vuonna 1940 eikä vihollinen päässyt jo silloin suoraa päätä Viipuriin.

Tervasmäki oli itsekkin ollut silloin vänrikkinä Summan taisteluissa Osasto Timosen vasemmalla puolella ja taistellut 6/JR 14:n päällikkönä. SK-pataljoonan päällikön Timosen jouduttua haavoittuneena pois taistelusta, Tervasmäki itsekkin haavoittuneena joutui ottamaan SK-pataljoonan jäljellä olevat kaksi joukkuetta alaisuuteensa reservin luutnantti Paul Jalon komentoon. Hänen johdollaan helmikuun 15. päivän iltana joukko siirtyi Kuikkalammelle ja sieltä seuraavana päivänä Säiniölle. Viipurin SK-pojat haettiin sieltä helmikuun 18. päivänä Viipuriin.

Kun Kannaksen rintaman rannikkosiiven joukot oli saatu vedetyksi väliaseisiin helmikuun 20. päivän tienoilla, venäläiset alkoivat käyttää hyväkseen ankaran talven jäädyttämiä Suomenlahden jääkenttiä, jotka kannattivat raskaitakin hyökkäysvaunuja. Tuolloin Viipuriin palautetut SK-pataljoonan hengissä selvinneet pojat jouduttiin heittämään Viipurinlahdelle estämään sen saarien valtausta. Kun avoimella jäällä ei ollut mitään suojautumismahdollisuutta, moni nuori kohtasi siellä kohtalonsa.

Kun sotapäiväkirjojen pito noissa olosuhteissa oli miltei mahdotonta ja joukot joutuivat hajaantumaan erilleen toisistaan, ei kaatuneitten lukua tarkkaan tiedetä. Joka tapauksessa SK-pataljoonan menetykset olivat melkoiset Summan ja Viipurinlahden taisteluissa. Vartiotehtävissä Viipurissa kaatui vain kaksi pataljoonalaista pommitusten uhreina.

Viipurin tuhosunnuntai, 18. päivä helmikuuta, oli Talvisodan kaikkein tuhoisin. Samana päivänä alkoi vihollisen raskas kenttätykistö ampuja kaupunkia. Silloin Viipurin ilmatilassa kävi myös lähes 500 pommikonetta. Tuolloin Viipuriin vartio- ja pelastustehtäviin jääneet nuoret SK-pataljoonalaiset määrättiin lähtemään kaupungista. Silloin myös Karjala-lehti ja Kansan Työ sekä Maakansa lakkasivat ilmestymästä. Kaupungin virastot ja väestönsuojelukeskus lopettivat toimintansa ja sähkövirta katkesi. Tuona kohtalokkaana päivänä pommeja tuli alas koko päivän taivaan täydeltä ja keskikaupunki kärsi suuria vaurioita. Vanhankaupungin kadut peittyivät sortuvista rakennuksista ja tulipaloja riehui kaikkialla. Vähäinen ilmatorjunta oli voimaton. Viimeiset siviilit lähtivät kaupungista ja tilalle tuli 3. divisioonan peräytyvät sotilaat Kannakselta. SK-pataljoonan poikien vartiot lopetettiin.

Tulipalot riehuvat pommitetussa Vanhassakaupungissa. (SA-kuva)

Pataljoonamme, minkä vahvuus oli enää vain 118 SK-poikaa ja 13 lottaa, poistui kaupungista läpi palavan ja raunioituneen Vanhankaupungin pakkaslukemien ollessa 40 asteen nurkilla.

Sinne taakse jäi rakas Viipuri, ennen niin elämäntäyteinen ja touhukas, henkisesti ja taloudellisesti rikas kotikaupunki. Kun linnansilta oli päivän pommituksissa saanut osuman ja palanut poikki, mentiin jäätä pitkin ohi linnan Tervaniemelle ja sieltä Pyhän Annan torille.

Sukset olalla SK-pataljoonan marssi aseineen ja varusteineen valliporttien läpi Saunalahden tielle jatkaen sitten hiihtäen kohti Lappeenrantaa. Sinne jäi rakas Viipuri häipyen vähitellen tulipalojen loimuun ja paksujen savupilvien sekaan lukuisten pommivälähdysten osoittaessa kaupungin pommituksen yhä jatkuvan.

Viipurin koulupoikien taistelusta talvisodassa on vain niukasti asiakirja-aineistoa. Kuitenkin kaikki veteraanijermut, jotka taistelivat näiden nuorten rinnalla, ovat yksimielisesti kiittäneet heidän uljuuttaan todeten: "Heille kuuluu kunniapaikka".